

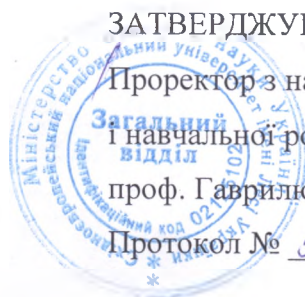
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра філософії та релігієзнавства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної
і навчальної роботи та рекрутації

проф. Гаврилюк С. В.

Протокол № 5 від 21.02. 2018 р.

ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни

РЕЛІГІЯ ТА ЦЕРКВА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Підготовки бакалаврів

галузі знань 0203 Гуманітарні науки

напрямку підготовки 6.020301 Філософія

Програма навчальної дисципліни «Релігія та церква в історії України»
підготовки бакалаврів, галузі знань 0203 Гуманітарні науки, напряму підготовки
6.020301 Філософія.

Розробник: Борейко Ю. Г., доцент, доктор філософських наук, завідувач кафедри філософії та релігієзнавства

Рецензент: Возняк С. С., доцент, кандидат філософських наук, доцент кафедри кутурології та хореографічного мистецтва

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри філософії та релігієзнавства

протокол № 7 від 22 січня 2018 р.

Завідувач кафедри: (Ю. Г. Борейко)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету історії, політології та національної безпеки

протокол № 3 від 8 лютого 2018 р.

Голова науково-методичної комісії факультету (О. М. Карліна)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Протокол № від _____ 2018 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	0203 Гуманітарні науки 6.020301 Філософія Бакалавр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 5/150		Рік навчання 3
		Семестр 6
ІНДЗ: є		Лекції 36 год.
		Практичні (семінарські) 40 год. Лабораторні _____ год. Індивідуальні _____ год.
		Самостійна робота 64 год.
		Консультації 10 год.
Форма контролю: екзамен		

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ:

Вивчення курсу «Релігія та церква в історії України» здійснюється протягом одного семестру. Курс є вибірковою і розрахований для студентів денної форми навчання. Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія релігії та церкви, релігійно-церковні процеси в середовищі традиційних і сучасних конфесій в Україні.

Засвоєння навчального матеріалу на заняттях з курсу «Релігія та церква в історії України» передбачає дотримання принципів об'єктивності, толерантності, правового забезпечення свободи совісті, світоглядного плюралізму. Релігійні процеси в Україні розглядаються у контексті розвитку духовної культури, у взаємодії з іншими суспільними інститутами та явищами.

Метою курсу є формування цілісного уявлення про історію релігії та церкви на території України від стародавніх суспільств до сьогодення, аналіз релігійно-церковних процесів у контексті суспільно-політичних трансформацій; розвиток національної свідомості студентів; виховання патріотичних і морально-етичних переконань, толерантного ставлення до представників різних віросповідань.

Завдання курсу полягають у виявленні соціокультурного контексту становлення релігійних традицій в Україні; окресленні основних проблемних питань історії релігій та церкви в Україні; вивченні релігійних систем в Україні сучасної доби; забезпеченні високого рівня знань та розвитку мислення на основі фактичного матеріалу із споріднених курсів; формуванні навичок критичного осмислення джерел та літератури, спрямованих на самостійне осмислення закономірностей суспільного розвитку; виробленні вміння застосовувати набуті знання з історії релігії та церкви в Україні у професійній діяльності, для орієнтації в суспільно-політичному житті, оцінки явищ і подій сучасності.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях:

- міжнародні документи, положення Конституції України і основні законодавчі акти про свободу совісті і релігійні організації;
- історія і сучасний стан релігій в Україні;
- функціонування православних церков у контексті суспільного розвитку;
- особливості поширення і діяльності католицизму;
- специфіка утворення і розвитку греко-католицької церкви;

- головні риси діяльності нехристиянських церков в Україні;
- основні положення віровчення та культу новітніх релігійних рухів;
- особливості діяльності УПЦ МП, УПЦ КП, УАПЦ на сучасному етапі;
- суспільно значуща діяльність церков в Україні: історія та сучасність;
- проблеми міжрелігійного і міжконфесійного діалогу та шляхи їх врегулювання в умовах сучасних викликів.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Дохристиянські вірування. Прийняття християнства. Православ'я в Україні: історія та сучасний стан

Тема 1. Курс «Релігія та церкви в історії України» в системі релігієзнавства

Курс «Релігія та церкви в історії України» як складова релігієзнавства. Предмет, структура, мета і завдання курсу. Методи дослідження та методологічні принципи у процесі вивчення курсу.

Тема 2. Релігійні вірування східних слов'ян

Загальна характеристика східнослов'янського язичництва. Витоки міфології давніх слов'ян. Історичні типи уявлень про надприродне. Давньоукраїнський політеїзм. Криза східнослов'янського язичництва.

Тема 3. Язичницька святково-обрядова культура

Язичницька святково-обрядова культура як вияв релігійних вірувань східних слов'ян. Язичницький календар. Побутова обрядовість. Духовна верства та її функції.

Тема 4. Початки християнства в українських землях

Боспорське царство у поширенні християнських ідей. Синоди як релігійні громади. Перші відомості про християн у Херсонесі. Перші християнські епархії в Криму. Християнство в Київській Русі за часів Ігоря та Ольги, Святослава та Володимира.

Тема 5. Хрещення Київської Русі

Корсунська легенда про хрещення князя Володимира. Інша версія хрещення Русі. «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона. Твір монаха Якова. «Сказання про Бориса і Гліба» невідомого автора.

Тема 6. Православна церква в Україні до підпорядкування Київської митрополії Московській патріархії (1686 р.)

Церква в Київській Русі з 988 по 1240 роки. Київське християнство. Православна церква у період монголо-татарської навали. Стан і структура церкви у XIV- першій половині XV ст. Православна церква від поділу Київської митрополії (1458 р.) до кінця XVI ст.

Тема 7. Українська православна церква в складі Російської церкви (кінець XVII– початок XX століть)

Православний собор 1685 року та його наслідки. Нівелювання засад українського християнства. «Духовний регламент» Ф. Прокоповича. Церковна реформа Петра I 1721 року. Політика Катерини II щодо української церкви. Православна церква в Україні у XIX ст.

Тема 8. Православ'я в Україні за часів СРСР (1917–1991 роки)

Лютнева революція 1917 року і рух за суверенізацію православної церкви в Україні. Церковне питання за Гетьманату і Директорії. Українська автокефальна православна церква. Православна церква в Україні в 2-й половині XX ст.

Тема 9. Православні церкви в сучасній Україні

Відродження Українського Православ'я і внутрішньо православні колізії. Українська православна церква. Об'єднавчий собор 1992 року. Українська православна церква (Київський патріархат). Українська автокефальна православна церква.

Змістовий модуль 2. Римо-католицизм в Україні. Українська греко-католицька церква. Протестантизм. Нетрадиційна релігійність та неокульти

Тема 10. Становлення римо-католицької традиції в українських землях

Католицькі місії за князювання Ольги, Ярополка, Володимира Ярослава Мудрого. Місіонерська діяльність Риму в Київській Русі після поділу християнства 1054 року. Взаємини Данила Галицького з Римською курією. Заснування Київської дієцезії в 1321 році.

Тема 11. Культурно-національний та національно-визвольний рух в Україні і католицька церква (XVI-XVII ст.)

Католицизм після Тридентського собору (1545-1563). Календарна реформа папи Григорія XIII. Діяльність церковних братств. Братські школи. Діяльність українських друкарень. Релігійна полеміка. Берестейська унія 1596 року.

Тема 12. Католицькі церкви в Україні доби Російської імперії та СРСР

Римо-католицька, греко-католицька та вірмено-католицька церкви в українських землях після другого і третього поділів Речі Посполитої. Ліквідація греко-католицької церкви у 1839 році. Репресії щодо УГКЦ та її приєднання до російського православ'я у 1946 році. Римо-католицька церква в УРСР.

Тема 13. Католицькі церкви в незалежній Україні

Структура Римо-католицької церкви в сучасній Україні. Відновлення Української греко-католицької церкви. Організаційний устрій УГКЦ на сучасному етапі. Діяльність чернечих орденів УГКЦ.

Тема 14. Україна в європейському реформаційному процесі XV-XVII століть

Ідея національної (уніатської) церкви на зламі XVI –XVII ст. Протестантизм у піднесенні культури, мови, пропаганді ідеалів громадянського суспільства. Антитринітаризм в Україні. Неоплатонічні вчення, ереси в Україні.

Тема 15. Ранній протестантизм в Україні

Лютеранство в Україні. Чеські брати. Кальвінізм в Україні в 2-й половині XVI ст. Етапи історії антитринітаризму. Формування соцініанства. Лютеранські церкви в Україні: німецька, українська, шведська. Спілка "Братська лютеранська церква в Україні".

Тема 16. Пізні протестантські церкви в Україні

Меннонітство в Україні. Духовне християнство. Штундистський рух. Течія Нового Ізраїлю. Баптизм в Україні. Євангельське християнство. Церква євангельських християн-баптистів. Всеукраїнський союз християн віри Євангельської (п'ятидесятники). Адвентисти сьомого дня. Організація Свідків Єгови в Україні.

Тема 17. Нетрадиційні релігії та новітні релігійні рухи в Україні

Поняття "нетрадиційні релігії". Причини виникнення релігійних новоутворень. Головні риси та особливості новітніх релігійних рухів. Соціальний ґрунт поширення неорелігій в Україні.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Сем.	Сам. ро	Конс.
Змістовий модуль 1. Походження релігії, її первісні, етнічні та національно-державні форми					
Тема 1. Курс «Релігія та церкви в історії України в системі релігієзнавства»	6	2	2	2	
Тема 2. Релігійні вірування східних слов'ян	10	2	4	4	
Тема 3. Язичницька святково-обрядова культура	6	2		4	
Тема 4. Початки християнства в українських землях	8	2	2	4	
Тема 5. Хрещення Київської Русі	9	2	2	4	1
Тема 6. Православна церква в Україні до підпорядкування Київської митрополії Московській патріархії (1686 р.)	11	2	4	4	1
Тема 7. Українська православна церква в складі Російської церкви (кінець XVII– початок XVIII століть)	9	2	2	4	1
Тема 8. Православ'я в Україні за часів СРСР (1917–1991 роки)	9	2	2	4	1
Тема 9. Православні церкви в сучасній Україні	9	2	2	4	1
Разом за змістовим модулем 1	77	18	20	34	5
Змістовий модуль 2. Римо-католицизм в Україні. Українська греко-католицька церква. Протестантизм. Нетрадиційна релігійність та некультури					
Тема 10. Становлення римо-католицької традиції в українських землях	8	2	2	4	
Тема 11. Культурно-національний національно-визвольний рух в Україні до католіцька церква (XVI-XVII ст.)	11	2	4	4	1
Тема 12. Католицькі церкви в Україні до Російської імперії та СРСР	9	2	2	4	1
Тема 13. Католицькі церкви в незалежній Україні	6	2	2	2	
Тема 14. Україна в європейському реформаційному процесі XV-XVII століть	9	2	2	4	1
Тема 15. Ранній протестантизм в Україні	9	2	2	4	1
Тема 16. Пізні протестантські церкви в Україні	12	4	4	4	
Тема 17. Нетрадиційні релігії та новітні релігійні рухи в Україні	9	2	2	4	1
Разом за змістовим модулем 2	73	18	20	30	5
Всього годин:	150	36	40	64	10

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

№ з/п	Тема	К-сть год.
Змістовий модуль 1. Дохристиянські вірування. Прийняття християнства. Православ'я в Україні: історія та сучасний стан		
1	Конфесійний підхід у вивченні історії релігій	2
2	Релігійні вірування літописних слов'ян	4

3	Дворір'я у релігійній свідомості середньовічної Русі	4
4	Шляхи проникнення християнства в українські землі	4
5	Аскольдове хрещення: історичний факт чи легенда?	4
6	Основні риси українського православ'я у XII-XVII ст.	4
7	Український православний іконопис та церковна архітектура (кін. XVII – поч. XX століть)	4
8	Українізація православ'я у 1917-1930-х роках	4
9	Релігія і політика в незалежній Україні	4
Всього		34
Змістовий модуль 2. Римо-католицизм в Україні. Українська греко-католицька церква. Протестантизм. Нетрадиційна релігійність та неокульт		
10	Католицька місія в часи князювання Ольги	3
11	Православний та римо-католицький обрядовий рік	4
12	Становище римо-католицької церкви в УРСР	4
13	Луцька дієцезія Римо-католицької церкви в Україні	3
14	Протестантизм на Волині: історія та сучасність	4
15	Поява протестантизму в Україні	3
16	Основні етапи розвитку протестантської теології	4
17	Саєнтологічні рухи. Сатанізм.	3
Всього		30
Разом		64

6. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ

Індивідуальним навчально-дослідним завданням для студентів є написання реферату-доповіді. Реферат-доповідь – це розв'язання конкретної проблеми, яке ґрунтоване на теоретичному осмисленні вивченого матеріалу та опрацьованої літератури з урахуванням суспільно-значущих тем. Рекомендований обсяг реферату – 12-15 сторінок (22000-2500 знаків).

Реферат повинен містити вступну частину, основну частину, висновки. Вступна частина повинна містити обґрунтування актуальності теми, постановку проблеми, формулювання завдань, зазначення методів дослідження проблеми, аналіз джерел, на основі котрих підготовлений реферат. Основна частина включає аналіз, коментарі, факти, аргументацію власної позиції. Висновки – це короткі і обґрунтовані підсумки проведеного дослідження. В роботі обов'язково повинні бути посилання на джерела, які використовував автор. В цілому змістову структуру реферату можна узагальнити наступним чином: короткий зміст (анотація) – 150-200 знаків, ключові слова, вступ, основна частина, висновки.

В оцінюванні будуть враховані: актуальність та чітке формулювання проблеми, повнота висвітлення теми, розв'язання проблеми, грамотність оформлення.

Творча робота з курсу “Релігієзнавство” має проблемний характер; передбачає ґрунтовне опрацювання теоретичного матеріалу, першоджерел та додаткової літератури.

Максимальна кількість балів, яку отримає студент за виконану роботу на “відмінно”-10, “добре” – 9, “задовільно” – 6-7.

Тематика рефератів

1. Язичництво і християнство в Київській Русі в X ст.
2. Поняття святості в релігійній свідомості Київської Русі.
3. Ідеал страстотерпця в образах давньоруських святих Бориса і Гліба.
4. Народне християнство як світоглядний феномен.
5. Києво-Печерська лавра та її подвижники.
6. Острозька Біблія та її культурне значення.

7. Українські церковні братства в другій половині XVI– першій половині XVII століть.
8. Митрополит Петро Могила та його роль у церковному житті.
9. Приєднання Київської митрополії до Московської патріархії 1686 року.
10. Релігійна реформа Петра I 1721 року і нівелювання національних рис православ'я в Україні.
11. Держава і церква в Російській імперії XVIII–XIX століть.
12. Рух за автокефалію православної церкви в Україні в 1917–1921 роках.
13. Проблема утворення в Україні єдиної помісної православної церкви.
14. Місіонерська діяльність католицької церкви в Київській Русі.
15. Римо-католицькі чернечі ордени в Україні.
16. Берестейська унія та її наслідки.
17. Релігійна полеміка кінця XVI– поч. XVII ст.
18. Чернечі ордени Української греко-католицької церкви.
19. Римо-католицька церква в Україні років незалежності.
20. Українська греко-католицька церква на сучасному етапі.
21. Історичні умови появи протестантизму в Україні.
22. Течії раннього протестантизму в Україні.
23. Течії пізнього протестантизму в Україні.
24. Протестантизм в Україні на сучасному етапі.
25. Неорелігій в Україні.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Іспит проводиться шляхом визначення підсумкової оцінки за 100-бальною шкалою і складається із сумарної кількості балів за:

1. поточне оцінювання з відповідних тем (30 балів);
2. виконання ІНДЗ, які зараховуються у поточний контроль (10 балів);
3. модульні контрольні роботи (по 30 балів).

Поточний контроль (мах = 40 балів)																Модульний контроль мах = 60		Заг. к-сть балів
Модуль 1															Модуль 2	Модуль 3		100
Змістовий модуль 1								Змістовий модуль 2							ІНДЗ	МКР 1	МКР 2	
Т 1	Т 2	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13	Т 14	Т 15	Т 16	Т 17	10	30	
2	4	2	2	2	4	2	2	2	4	2	2	2	2	4	2			

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на практичних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12 бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними, відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні»
	2	Студент мало усвідомлює мету навчальної пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дії, розповісти суть заданого, проте відповідає лише з допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь
	3	Студент намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє окремі властивості, спробу виконання вправ, дій репродуктивного характеру, з допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, провести за зразком економічні розрахунки; слабо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі
	5	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення економічних понять, категорій, однак із помилками впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але висновки не логічні, не послідовні
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, економічні ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань з алгоритмом, користуватися додатковими джерелами
Достатній (алгоритмічний/дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; з допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати термінологію, скласти прості таблиці, схеми
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно

		висвітлює суспільні події в державі і за рубежом, вм аналізувати, робити висновки до економічних розрахунків відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак деякими неточностями; вміє самостійно працювати, мож підготувати реферат і захистити його положення
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом застосовує економічні знання у дещо змінених ситуаціях вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робит аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази власній аргументації, чітко тлумачить економічні поняття формулювання законів, нормативних документів, мож самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички
Високий (творчий професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями і використовує їх у нестандартних умовах, ситуаціях; мож визначати тенденції та суперечності процесів; робит аргументовані висновки, практично оцінює окремі факти, явища, процеси, самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання, може сприймати іншу позицію як альтернативну, знає суміжні дисципліни використовує знання, аналізуючи економічні явища
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з предмету аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях уміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставит і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний з допомогою викладача підготувати виступ на студентській науковій конференції, самостійно вивчити матеріал визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, Інтернеті, мультимедійних програмах тощо, оцінювати економічні явища в суспільстві, виявляє свою життєву позицію
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системного наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити розв'язувати проблеми, самостійно здобувати використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує Інтернет, моделює економічні ситуації в нестандартних умовах

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на модульних контрольних роботах

4 бали – студент може розрізняти об'єкт навчання і відтворити деякі його елементи, мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності.

6 балів – студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має не чіткі уявлення про об'єкт навчання, виявляє здатність елементарно викладати думку, може відтворити кілька термінів, явищ, без зв'язку між ними; повинен вибрати вільний варіант відповіді.

10 балів – студент має початковий рівень знань; знає близько половини навчального матеріалу; здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, повторити за зразком певну дію, описує явища, процеси без пояснень причин; за допомогою викладача здатен відтворити їх послідовність, слабо орієнтуються в поняттях, має фрагментарні навички в роботі з підручником, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі, здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання, виявляє інтерес до навчального матеріалу.

16 балів – Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило, здатен відтворити його з помилками та неточностями, має стійкі навички роботи з текстом підручника, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює поняття, наводить приклади, знає основні дати, орієнтується в хронології, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен використовувати наочні матеріали; відповіді непослідовні та нелогічні.

18 балів – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання при розв'язуванні задач за зразком; користується додатковими джерелами.

20 балів – студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; уміє наводити окремі власні приклади та підтвердження певних думок, застосовувати вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; самостійно користується додатковими джерелами; частково контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає таблиці та схеми.

22 бали – знання студента є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями.

24 бали – студент вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, уміє аналізувати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; висловлює стандартну аргументацію при оцінці дій, процесів, явищ; чітко тлумачить поняття; здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу.

26 балів – студент володіє глибокими і міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

28 балів – студент володіє узагальненими поняттями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерело інформації та

аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особисту позицію щодо них.

30 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 – 89	Дуже добре	
75 - 81	Добре	
67 -74	Задовільно	
60 - 66	Достатньо	
1 – 59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Академічне релігієзнавство [Підручник] / За науковою редакцією професора А.Колодного. – К.: Світ Знань, 2000. – 862 с.
2. Боровський Я.Є. Світогляд давніх киян / Я.Є. Боровський. – К.: Наук. думка, 1992. – 176 с.
3. Брайчевський М.Ю. Утвердження християнства на Русі / М.Ю. Брайчевський. – К.: Наук. думка, 1988. – 259 с.
4. Введение христианства на Руси. – М.: Мысль, 1987. – 302 с.
5. Власовський І. Нарис історії Української православної церкви / І. Власовський. – К. – Нью-Йорк : Укр. Православ. Церква в З.Д.А., 1990. – 425 с.
6. Гнатюк В.М. Знадоби до української демонології / В.М. Гнатюк. – Львів, 1912. Т.2. Вип.2. – 281 с.
7. Грушевський М.С. З історії релігійної думки на Україні / М.С. Грушевський // Грушевський М.С. Духовна Україна (збірка творів). – К.: Либідь, 1994. – С.5-135.
8. Грушевський М.С. Культурно-національний рух на Україні в XVI-XVII ст. / М.С. Грушевський. – К., 1912. – 110 с.
9. Грушевський М.С. Історія України-Руси. В II т., 12 кн. / М.С. Грушевський. – К.: Наук. думка, 1991. – Т.І. –1991. – 623 с.
10. Гумилев Л.Н. От Руси к России: Очерки этнической истории / Л.Н. Гумилев. – М. : Айрис-пресс, 2003. – 318с..
11. Іларіон, Митрополит. Дохристиянські вірування українського народу / Митрополит Іларіон. – К.: АТ «Обереги», 1994. – 424 с.
12. Історія релігії в Україні: [у 10 т.] – К. : Укр. Центр духовн. культури. – Т. 1.: Дохристиянські вірування. Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 1996. – 366 с.
13. Історія релігії в Україні: [у 10 т.] – К.: Укр. Центр духовн. культури. – Т. 10. Релігія і Церква років незалежності України. – 2003. – 616 с.

14. Історія релігій в Україні: [Навч. посібник] / А.М.Колодний, П.Л.Яроцький, Б.О.Лобовик та ін. / За ред. А.М.Колодного, П.Л.Яроцького. – К. : Т-во “Знання” 1999. – 699с.
15. Історія релігій в Україні: [у 10 т.] – К.: Укр. Центр духовн. культури. – Т. 3. – 1999. – 376 с.
16. Історія релігій в Україні: [у 10 т.] – К.: Укр. Центр духовн. культури. – Т. 4. Католицизм.– 2003. – 616 с.
17. Історія релігій в Україні: [у 10 т.] – К.: Укр. Центр духовн. культури. – Т. 2. Українське православ'я / За ред. Проф. П. Яроцького. – 1997. – 376 с.
18. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія. Вибрані твори з фольклористики і літературознавства / М. І. Костомаров. – К.: Знання, 1994. – 248 с.
19. Кузьмин А.Г. Принятие христианства на Руси / А.Г. Кузьмин // Вопросы научного атеизма. – Вып. 25. – М, 1990. – С. 25- 41.
20. Лозко Г. Українське язичництво / Г. Лозко. – К.: Укр. центр духовної культури, 1994. – 97 с.
21. Любашенко В.І. Історія протестантизму в Україні / В.І. Любашенко. – Львів: Просвіта, 1995. – 350 с.
22. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу: ескіз української міфології / І. Нечуй-Левицький. – К.: Обереги, 1992. – 88 с.
23. Огієнко І.І. Українська церква: нариси з історії української православної церкви: [У 2-х т.] / І. І. Огієнко – Т.1, 2. – К.: Україна, 1993. – 289 с.
24. Осадчий В. Католицька Церква в Україні / В. Осадчий. – Луцьк, 2001. – 112 с.
25. Повесть временных лет / Пер. Д. С. Лихачева и Б. А. Романова. – М. – Л.: Изд-во Акад. наук СССР. Лит.памятники, 1950. – Ч.1. – 405 с.
26. Повесть врем'яних літ. Літопис (за Іпатським списком). – К. : Рад. письменник, 1990. – 588 с.
27. Попович М.В. Мироззрение древних славян / М.В. Попович. – К.: Наук. думка, 1985. – 167 с.
28. Скуратівський В.Т. Русалії / В.Т. Скуратівський. – К.: Довіра, 1996. – 734 с.
29. 38. «Слово про Закон и Благодать» Іларіона Київського (Літ.переклад С.В.Бондаря) // Філософська думка. 1988. – №5. – С. 89-106.
30. Филипович Л. Нові релігії в Україні: поява, типологія, перспективи / Л. Филипович // Релігійна свобода: історичне підґрунтя, правові основи і реалії сьогодення. – К., 1998. – С. 92-110.
31. Шевців І. Християнська Україна / І. Шевців. – К.: Знання, 2003. – 152 с.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ:

1. Релігійні уявлення племен культури мальованої кераміки (трипільців).
2. Вірування стародавніх спільнот на території України.
3. Історичні типи уявлень про надприродне у східних слов'ян.
4. Чуттєво-надчуттєвий тип уявлень про надприродне у східних слов'ян.
5. Демоністичний тип уявлень про надприродне у східних слов'ян.
6. Теїстичний тип надприродного у східних слов'ян.
7. Характерні ознаки та особливості давньослов'янського політеїзму.
8. Джерела вивчення релігійного світогляду східних слов'ян.
9. Проникнення християнських ідей в Боспор і Херсонес.
10. Аскольдове хрещення: історичний факт чи легенда?
11. Християнство в Київській Русі за часів Ігоря та Ольги.
12. Християнська ідея у період князювання Святослава та Володимира.
13. Корсунська легенда про хрещення князя Володимира.
14. Твори книжників XI ст. про іншу версію хрещення Русі.
15. Церковно-ієрархічний устрій новоствореної церкви.
16. Православна церква в Київській Русі з 988 по 1240 роки.

17. Характер релігійності в Київській Русі. Київське християнство.
18. Православна церква в період монголо-татарської навали.
19. Литва і Московська держава в боротьбі за митрополичу кафедру.
20. Внутрішній стан і структура церкви у XIV- першій половині XV ст.
21. Православна церква від поділу Київської митрополії (1458 р.) до кінця XVI ст.
22. Внутрішній стан православної церкви у XVI ст. Діяльність церковних братств.
23. Православна церква від поділу Київської митрополії (1458 р.) до кінця XVI ст.:
24. Православ'я в Україні наприкінці XVI - на початку XVII ст. ст.
25. Літературна релігійна полеміка кінця XVI ст.
26. Українське православ'я у суспільному житті другої половини XVI - XVII ст.
27. Православна церква в Речі Посполитій, в добу Хмельниччини та Руїни;
28. Внутрішнє становище православної церкви другої половини XVI - XVII ст.
29. Основні риси українського православ'я другої половини XVI - XVII ст.
30. Православний собор 1685 року та його наслідки.
31. Українське християнство на поч. XVII ст. «Духовний регламент» Ф. Прокоповича.
32. Церковна реформа Петра I 1721 року. Синодальний устрій Російської церкви.
33. Політика Катерини II щодо українського православ'я.
34. Православна церква в Україні у XIX ст.
35. Рух за суверенізацію православної церкви в Україні після Лютневої революції 1917 р.
36. Директорія і «Закон про Українську автокефальну православну церкву».
37. Всеукраїнський православний церковний собор 14 жовтня 1921 року.
38. Автокефальний рух в Україні в 20-х роках. Саморозпуск УАПЦ.
39. Православна церква в Україні в 2-й половині XX ст.
40. Українська православна церква Московського патріархату на сучасному етапі.
41. Об'єднавчий собор 1992 року. Українська православна церква (Київський патріархат).
42. Відновлення діяльності Української автокефальної православної церкви.
43. Православ'я в Україні в другій половині 90-х років XX ст.
44. Проблема православного екуменізму в Україні.
45. Київська Русь і католицька церква в X-XIII ст. ст.
46. Організація католицької церковної ієрархії. Галицька митрополія.
47. Римо-католицька церква в Польсько-литовській державі.
48. Римо-католицькі чернечі ордени в Україні польсько-литовської доби.
49. Католицизм після Тридентського собору (1545-1563).
50. Орден Єзуїтів в Україні після Люблінської унії 1569 року. Єзуїтські школи.
51. Календарна реформа папи Григорія XIII та проблема впровадження нового календаря.
52. Римо-католицька церква в Україні у XVII ст.
53. Підготовчий етап до укладення церковної унії Київської митрополії з Римом.
54. Берестейські артикули як умова переходу під зверхність Риму.
55. Проголошення унії на Берестейському соборі 1596 року.
56. Поширення унії в українських землях у XVII ст.
57. Організаційна структура католицької церкви трьох обрядів в Україні після 1795 року.
58. Місії по наверненню у православ'я греко-католиків у кінці XVIII ст.
59. Антикатолицькі урядові заходи після польського повстання 1831 року.
60. Ліквідація греко-католицької церкви у 1839 році.
61. Римо-католицькі громади в Радянській Україні та в західно-українських землях.
62. Андрей Шептицький. Репресії щодо УГКЦ та ліквідація церковної унії.
63. Римо-католицька церква в УРСР.
64. Структура Римо-католицької церкви в сучасній Україні.
65. Відновлення Української греко-католицької церкви.
66. Організаційний устрій УГКЦ на сучасному етапі.
67. Діяльність чернечих орденів УГКЦ.
68. Українська сполонізована шляхта – соціальна основа протестантизму.

69. Протестантизм у піднесенні української культури.
70. Антитринітаризм як в Україні у XVI - першій пол. XVII ст. .
71. Неоплатонічні вчення, ересі (маніхеї, павликіяни, богомили, катари,пожидовлені).
72. Ідеї гусизму в Україні..
73. Лютеранство як перша організаційно оформлена нововірча течія в Україні.
74. Чеські брати у культурно просвітницькому та конфесійному процесах в Україні.
75. Кальвінізм в Україні в 2-й пол. XVI ст. Еволюція кальвінізму. Реформатська течія.
76. Етапи історії антитринітаризму. Формування соцініанства.
77. Українська лютеранська церква. Лютеранські церкви в Україні.
78. Меннонітство в Україні.
79. Духовне християнство в Україні.
80. Штундистський рух в Україні. Течія Нового Ізраїлю.
81. Поява баптизму в Україні в середині XIX ст.
82. Євангельське християнство в Україні. Церква євангельських християн-баптистів.
83. Всеукраїнський союз християн віри Євангельської (п'ятидесятники).
84. Адвентисти сьомого дня в Україні.
85. Організація Свідків Єгови в Україні.
86. Неохристиянство в Україні.
87. Неоязичництво як український феномен.
88. Синтетичні релігії в Україні. Езотеричні об'єднання і течії.
89. Релігії орієнтального напрямку в Україні.
90. Саснтологічні рухи в Україні. Сатанізм.